

UDK:332.146:061.1
Bibliid 1451-3188, 9 (2010)
Год IX, бр. 31–32, стр. 86–102
Изворни научни рад

др Предраг БЈЕЛИЋ¹
мр Валентина ИВАНИЋ²

КОНКУРЕНТНОСТ РЕГИОНА У КОНТЕКСТУ УЧЛАЊЕЊА У ЕВРОПСКУ УНИЈУ

ABSTRACT

National economies compete for scarce resources and wealthy customers on vast global market. In this game the most able – competitive – can survive. Concept of competitiveness of national economies is still controversial in economic theory but operational for years. Nowadays in focus is competitiveness of smaller parts of national economies – regions since many economies became decentralised. Many of the regions have their own competences so it can determine some tax incentives, attract investment and make influence on business climate on their territory.

Key words: Competition, region competitiveness, accession to European Union, regional development.

1) УВОД

У светској привреди је веома велика конкуренција између земаља за набавку ограничених сировина, која се набављају у међународној трговини, а конкурентност је присутна и на светском тржишту у циљу продаје производа. Иако су предузећа главни носиоци међународног пословања стратешка трговина подразумева да на светском тржишту добију и помоћ своје државе. И поједини делови држава, организовани у

¹ Ванредни професор на Економском факултету у Београду. E-mail: bjelic@ekof.bg.ac.rs.

² Директор Центра за стратешка економска истраживања „Војводина ЦЕСС”, Нови Сад.
E-mail: v.ivanic@vojvodina-cess.org.

регионе настоје да повећају своју конкурентност како би привукли веће инвестиције и међународну производњу, и у томе конкурише другим регионима у истој привреди. Због тога све чешће се прича о међународној конкурентности региона. Европска унија има веома развијену регионалну политику, са основним циљем уједначења привредне развијености региона.

II) ПОЈАМ КОНКУРЕНТНОСТИ НАЦИОНАЛНИХ ПРИВРЕДА

Много фактора утиче на конкурентски положај једне националне привреде у светској привреди. У зависности од структуре привреде и предметне структуре њеног извоза зависи колико појединачни фактори конкурентности доприносе стању глобалне конкурентности једне националне привреде. Ако је привреда мање развијена и извози производе са малом новододатом вредношћу (полупроизводе) онда се за њену конкурентност кључни ценовни фактори конкурентности. Ако је, пак, привреда развијенија и извози производе са високим садржајем новододате вредности онда за њену конкурентност кључну улогу играју неценовни фактори конкурентности. Генерално у светској привреди одкада су индустријски производи постали доминантни у светској трговини, од шездесетих година 20. века, и преузели примат примарним производима, неценовни фактори конкурентности су постали доминантни за конкурентност производа на светском тржишту.³ Када посматрамо положај националних привреда на светском тржишту ми се бавимо појамом међународне макро конкурентности. Међународна макро конкурентност је контраверзан појам који није лако дефинисати. Многи аутори су покушали да дефинишу међународну конкурентност као способност земље да оствари позитивни трговински биланс. Али неколико година узастопно САД су најконкурентнија привреда света а стално остварују огромне спољнотрговинске дефиците. Стручњаци Конференције УН за трговину и развој (*UNCTAD*) су конкурентност довели у везу са способношћу националне привреде да извози на светско тржиште.⁴ Конкурентност је дефинисана и као способност да се трговински биланс одржи у равнотежи

³ Предраг Бјелић, *Међународна трговина*, Економски факултет, Београд, 2008, стр. 99.

⁴ Предраг Бјелић „Мерење конкурентности националних привреда” у: Проф. др Рабија Сомун Капетановић (уредник), *Зборник Радова Економског факултета у Сарајеву*, број 27, Сарајево, 2007, стр. 267-289.

уз остваривање одговарајуће стопе раста животног стандарда.⁵ Битно је да се та способност одржи на дуги рок. Пожељно је да се развој обезбеди кроз повећање продуктивности а не кроз повећање запослености. У студијама Института за развој менаџмента (*Institute for management Development – IMD*) у којима се земље рангирају по конкурентности конкурентност државе дефинише се као способност националне привреде да произведе новостворену вредност и повећа национално богатство.

Светски економски форум (*World Economic Forum – WEF*) дефинише националну конкурентност као способност привреде да остварује значајан привредни раст у дужем периоду. У новијим извештајима Светски економски форум конкурентност националне привреде дефинише као скуп фактора, политика и институција које одређују ниво продуктивности привреде.⁶ Брус Скот (*Bruce Scott*) је у сарадњи са Џорџом Лоџом (*George Lodge*) дефинисао конкурентност као „способност да најрационалније запосли националне ресурсе у складу са међународном специјализацијом и трговином, тако да у крајњој инстанци доводи до раста реалног дохода и животног стандарда, али заснованог на реалним категоријама а не на задуживању у иностранству.⁷ Очигледно је да остваривање привредног раста од једне националне привреде позитиван показатељ њеног привредног успеха али у кратком року. Способност да се овај раст одржи зависи од способности земље да рационално запосли своје ресурсе у поређењу са другим државама и настави са извозом на светско тржиште како би се привредни раст наставио и у будућности, на дуг рок. Ова способност се мери концептом међународне макроконкурентности. Али осим сагледавања концепта конкурентности земаља ми можемо посматрати и конкурентност појединих њихових делова – региона или покрајни.

III) КОНКУРЕНТНОСТ НАЦИОНАЛНИХ ПРИВРЕДА И КОНКУРЕНТНОСТ РЕГИОНА

Различита истраживања међународне макроконкурентности, која посматрају конкурентски положај националних привреда на светском

⁵ George N. Hatsopoulos, Paul Krugman and Lawrence H. Summers “U.S. Competitiveness: Beyond the Trade Deficit” in: Paul King, *International Economics and International Economic Policy: A Reader*, McGraw-Hill, 1990, p. 110.

⁶ World Economic Forum, *Global Competitiveness Report 2006-2007*, Davos, 2006, p. 3.

⁷ Млађен Ковачевић, *Међународна трговина*, Економски факултет, Београд, 2002, стр. 243-315.

тржишту, наводе велики број фактора који утичу на конкурентност једне националне привреде. Једна од институција која посматра велики број фактора у анализи конкурентности националних привреда, и у свом узорку посматра већину привреда у свету је Светски економски форум. Ова институција је своју методологију развила на теоријским поставкама Мајкла Портера, који сматра да конкурентност предузећа која послују у једној привреди има велики утицај на конкурентност те привреде, и обратно. Светски економски форум анализом великог броја фактора, који су груписани у 12 стубова конкурентности, сваке године коришћењем извора из објективних извора (званична статистика) и субјективних извора (анкете руководиоца) посматра преко 130 националних привреда. Конкурентност једне националне привреде је релативан концепт јер осим посматране националне привреде, на ранг утиче и конкурентност осталих националних привреда, са којом се посматрана привреда упоређује. Ова институција посматра само националне привреде, а не и њихове саставне делове, као што су покрајне и слично. Србија је по налазима Светског економског форума објављеним у годишњем Извештају глобалне конкурентности⁸ рангирана на 93 место од укупно 133 анализираних земље и налази се у фази конкурентности која је вођена ефикасношћу. Свака фаза подразумева и адекватан сет политика од стране националних и регионалних влада, те се тако фаза конкурентности вођена ефикасношћу у којој се Србија налази темељи на јачању фактора конкурентности попут високог образовања и тренинга, ефикасног тржишта добара, флексибилног тржишта рада, софистицираног финансијског тржишта и способности да се користе добити и предности постојећих технологија.⁹ Фаза развоја вођена ефикасношћу подразумева усмереност ка ефикаснијим производним процесима и расту квалитета производа и прелазак са ценовне на неценовну конкурентност. Конкретно, за Србију, према истраживању Светског економског форума, најзначајнија препрека за пословање у овој привреди, као и у свим другим државама Западног Балкана, је корупција. Друга значајна препрека је нестабилност економске политике владе, будући да често долази до промене закона и услова пословања. Трећа препрека је приступ финансијама, што подразумева набавак капитала за проширење пословања, кроз додатна улагања и кредите. Остали релевантни фактори су неефикасност администрације,

⁸ World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2006-2007*, Davos, 2006.

⁹ World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2009-2010*, Geneva, 2009, p. 7.

инфлација, нестабилност владе, криминал и остали. Резултати су добијени из анкете о ставовима руководиоца и представљају субјективан извор информација о конкурентности.¹⁰ Осим Светског економског форума истраживањем међународне макроконкурентности се бави и Институт за развој менаџмента. На њеној ранг листи која се објављује сваке године у првих десет најконкурентнијих привреда улазе и најразвијеније привреде у свету, као што су: САД, Хонг Конг, Сингапур, Швајцарска, Данска и друге.¹¹ Ова институција посматра како конкурентност националних привреда али и конкурентност њихових ужих делова – региона или покрајни. На листи светске конкурентности коју је објавила 2005. године од 60 посматраних територија њих 9 су покрајне или региони у оквиру националних привреда. Од тих покрајни најбоље рангирана је Баварска, па онда Зејианг, источна обална покрајна у НР Кини и на трећем месту Каталонија у Шпанији.¹² Можемо приметити да уколико су покрејне развијеније изнад неког нивоа који је просек за националну привреду у чији састав улазе онда је и њен ранг у погледу светске конкурентности виши, као што је то случај са Баварском која заузима 18 место на ранг листи светске конкурентности док је Немачка на 23 месту или као што је кинеска покрајна Зејианг на 20 месту светек ранг листе конкурентности а сама НР Кина на 31 месту.

¹⁰ Predrag Bjelić "Building Competitiveness in the Southeast Europe as a Preparation for Wider Europe", Paper for IFC Regional Conference on Business Environment Reform in South East Europe: *Weathering the Crisis and Looking Ahead*, November 17–19, 2009, Tirana, Albania, IFC Website, Internet, [http://www.ifc.org/ifcext/fias.nsf/AttachmentsByTitle/RegionalConferenceinSouthEastEuropeNov09PredragBjelic/\\$FILE/PredragBjelic.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/fias.nsf/AttachmentsByTitle/RegionalConferenceinSouthEastEuropeNov09PredragBjelic/$FILE/PredragBjelic.pdf), 22/03/2010.

¹¹ Institute for Management Development, *World Competitiveness Yearbook 2009*, Internet, www.imd.ch, 15/04/2001.

¹² Institute for Management Development, *World Competitiveness Yearbook 2005*, Lausanne, p. 5.

Табела 1: Ранг листа светске конкурентности по ИМД 2005. године

Ранг 2005	Индекс 2005	Територија	Ранг 2004
1.	100,00	САД	1
2.	93,07	Хонг Конг	6
3.	89,68	Сингапур	2
4.	85,35	Исланд	5
5.	82,65	Канада	3
6.	82,63	Финска	8
7.	82,55	Данска	7
8.	82,53	Швајцарска	14
9.	81,98	Аустралија	4
10.	80,31	Луксембург	9
18.	74,10	Баварска (Немачка)	20
20.	69,72	Зејанг (Кина)	19
22.	68,51	Велика Британија	22
23.	67,84	Немачка	21
30.	64,20	Француска	30
31.	63,22	Кина	24
32.	62,16	Каталонија (Шпанија)	27
33.	61,70	Илдфранс (Француска)	32
34.	61,45	Рона-Алпи (Француска)	37
35.	61,31	Шкотска (Велика Британија)	36
38.	59,43	Шпанија	31
39.	59,05	Индија	34
41.	54,16	Ломбардија (Италија)	46
42.	53,49	Махараштра (Индија)	38
43.	53,31	Сао Паоло (Бразил)	47
51.	49,85	Бразил	53
53.	45,82	Италија	51

Извор: Institute for Management Development, *World Competitiveness Yearbook 2005*, Lausanne, p.5.

Али оно што је специфично је што ова институција посматра само развијене земље, тако да у њену анализу нису укључене све земље Западног Балкана. У 2009. години на ранг листи ове институције из нашег региона појавиле су се само Словенија, на 32 месту од 57 анализираних

националних привреда, и Хрватска која је заузела 53 место.¹³ Србија још увек није доспела у узорак ИМД и примена њене методологије за анализу регионалне конкурентности у Србији није у потпуности могућа јер не постоје статистички подаци за ниже нивое територијалног организовања од државног нивоа. Анализом конкурентности се на својеврстан начин бави и Светска банка у својој студији „Услови пословања” (*Doing Business Report*) која се објављује сваке године са новијим резултатима. У овој студији се прате процедуре које су везане за пословање предузећа, као што су процедуре оснивања предузећа, регистрације власништва, обављања судских спорова и добијања дозвола. Ове процедуре се прате по броју дана који је потребан за окончање процедуре, по броју докумената потребних да се процедура обави и према трошковима који су потребни да предузећа обаве ове процедуре. У 2008. години урађена је регионална студија која посматра услове пословања у Југоисточној Европи.¹⁴ Градови у Србији у овој студији се налазе у средини листе где су изабрани градови Југоисточне Европе рангирани по лакоћи пословања предузећа у тим градовима. Први на ранг листи је Битољ, а већ на другом месту се налази Зрењанин, као најбоље рангирани град из Србије и једини репрезент привреде Војводине. Следећи по реду репрезент Србије је Крушевац, рангиран на 5 месту.

Табела 2: Ранг листа градова Западног Балкана по лакоћи пословања

<i>Ранг</i>	<i>Град</i>	<i>Ранг</i>	<i>Град</i>
1.	Битољ	12.	Приштина
2.	Зрењанин	13.	Београд
3.	Скадар	14.	Врање
4.	Пљевља	15.	Вараждин
5.	Крушевац	16.	Шибеник
6.	Валора	17.	Никшић
7.	Осијек	18.	Подгорица
8.	Призрен	19.	Загреб
9.	Скопље	20.	Бања Лука
10.	Ужице	21.	Сарајево
11.	Тирана	22.	Мостар

Извор: Светска банка „Пословање у Југоисточној Европи у 2008. години”, Вашингтон, 2008, стр. 1.

¹³ Institute for Management Development, World Competitiveness Yearbook 2009, Internet, www.imd.ch, 15/04/2001.

¹⁴ Светска банка „Пословање у Југоисточној Европи у 2008. години”, Вашингтон, 2008.

Зрењанин је најбоље рангиран град у региону Југоисточне Европе по ефикасности судског извршења уговора, јер је потребно само 300 дана да се судски изврши уговор и уз најниже трошкове. Овај град из Војводине је високо рангиран и по лакоћи добијања дозвола у поређењу са осталим посматраним градовима из Србије. Међутим, Зрењанин је најлошије рангиран град из Србије по улловима за покретање пословања и међу најлошије ранжираним по процедурама регистрације власништва.

IV) КОНКУРЕНТНОСТ ВОЈВОДИНЕ КАО РЕГИОНА У СРБИЈИ

У Европској унији је, у циљу примене регионалне политике ЕУ, прописима из 2003. године, установљена подела држава чланица ЕУ на регионе.¹⁵ Постоје три основна нивоа класификације региона:

- региони са бројем становника од 3.000.000 до 7.000.000 (НУТС 1), којих у ЕУ 27 има 97;
- региони са бројем становника од 800.000 до 3.000.000 (НУТС 2), којих у ЕУ 27 има 271;
- региони са бројем становника од 150.000 до 800.000 (НУТС 3), којих у ЕУ 27 има 1303.

Прописи ЕУ о подели ЕУ на регионе су измењени при свакој следећем проширењу ЕУ, 2005. и 2008. године.¹⁶ Ова класификација је урађена у статистичке сврхе а не у административне.

У Србији постоји територијална подела која установљава округе али тек сада се уводи подела Србије на статистичке регионе по стандардима ЕУ, будући да смо ми у процесу приближавања овој континенталној

¹⁵ “Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS)”, *Official Journal of the European Communities* L 154, 21.6.2003, pp. 1–41.

¹⁶ “Regulation (EC) No 1888/2005 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 amending Regulation (EC) No 1059/2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS) by reason of the accession of the Czech Republic, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Hungary, Malta, Poland, Slovenia and Slovakia to the European Union”, *Official Journal of the European Communities* L 309, 25.11.2005, pp. 1–8; “Regulation (EC) No 176/2008 of the European Parliament and of the Council of 20 February 2008 amending Regulation (EC) No 1059/2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS) by reason of the accession of Bulgaria and Romania to the European Union”, *Official Journal of the European Communities* L 61, 5.3.2008, pp. 1–5.

интеграцији. Војводина има статус аутономне покрајне у статусу државе Србије и представља, уз Београд, привредно најразвијенији регион Србије. Али како од почетка деведесетих година 20. века у Србији немамо прецизне статистичке податке о привредним кретањима на регионалном нивоу у Војводини је 2009. године на зајтев Извршног већа АП Војводине спроведено истраживање о стању конкурентности привреде Војводине.¹⁷ Будући да смо располагали малим бројем података добијених из објективних извора (званичне статистике) главни извор података су резултати подацима добијени из упитника о ставовима руководиоца који је по методологији Светског економског форума (*WEF*) спроведено на територији АП Војводине у јесен 2009. године. Ово нам је омогућило да податке добијене за Војводину поредимо са резултатима истраживања конкурентности *WEF*-а за земље региона и одабране земље ЕУ.

Табела 3: Поређење Војводине са привредама из узорка Светског економског форума

	Власничка права	Квалитет инфраструктуре	Стране директне инвестиције и трансфер технологије	Сарадња универзитета и привреде у истраживању и развоју
Србија	3,42	2,59	4,65	3,31
Војводина	4,61	4,91	4,66	3,33
Албанија	3,23	3,13	4,59	2,20
Босна и Херцеговина	2,78	1,97	3,95	2,33
Хрватска	3,96	4,53	4,08	3,48
Македонија	3,84	3,21	4,09	3,32
Црна Гора	4,68	2,74	4,90	3,61
Аустрија	6,37	6,60	4,85	4,87
Бугарска	3,44	2,77	4,20	3,03
Грчка	4,98	4,42	4,27	3,17
Мађарска	4,62	4,33	5,21	4,21
Румунија	4,10	2,37	4,98	3,33
Словенија	4,85	5,21	4,22	4,22
Турска	3,90	4,16	4,92	3,41

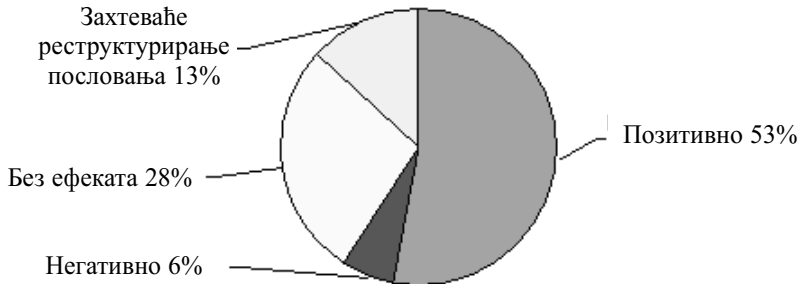
Извор: Резултати теренског истраживања ЦЕСС за Војводину и Подаци Светског економског форума, добијени од ЦЕВЕС-а, за све остале земље.

¹⁷ „Конкурентност привреде Војводине”, Пројекат за Извршно веће АП Војводине, Војводина-ЦЕСС, Нови Сад, 2009.

Одабрани модалитети по којима смо вршили поређење су: власничка права, квалитет инфраструктуре, стране директне инвестиције и трансфер технологије и сарадња универзитета и привреде у области страживања и развоја. Општи утисак је да је Војводина по свим посматраним критеријума изнад просека за Србију, као привредно развијенији регион у саставу Србије.¹⁸ Посебно је импресивна оцена који су привредници Војводине дали квалитету опште инфраструктуре у Војводини (4,91) и власничким правима (4,61). Али по већини модалитета Војводина је слабије оцењена него неке земље региона, као што су Црна Гора и Хрватска, а знатније заостаје за развијеним земљама, као што су Аустрија али и Мађарска. Централна тема нашег истраживања у склопу пројекта о оцени конкурентности привреде Војводине је колико учлањење Србије у ЕУ утиче на пословање и резултате пословања предузећа у Војводини. Испитујући ставове привредника АП Војводине видимо да већина њих сматра (55,8% од испитаних) да ће се конкурентска позиција њихових предузећа побољшати на регионалном или међународном тржишту. Ово је веома позитивно и говори о значајном оптимизму привредника у Војводини. Али њих само 10% је потпуно сигурно у ову тврдњу док се остали надају де ће се њихова конкурентска позиција побољшати. Занимљиво је погледати ставове привредника Војводине о ефектима које ће чланство Србије ЕУ имати на њихово пословање. Већина њих, чак 53% од испитаних, сматра да ће ово учлањење у ЕУ утицати позитивно на њихово пословање, док само 6% испитаних сматра да ће чланство Србије у ЕУ утицати негативно на привреднике у АП Војводини. Скоро једна трећина привредника Војводине (28%) сматра да учлањење Србије у ЕУ неће имати ефеката на њихово пословање, док њих 13% сматра да ће ово чланство захтевати да изврше реструктуирање њиховог пословања.

¹⁸ Приликом посматрања резултата треба имати у виду да су ставови руководиоца у Војводини испитивани по старој скали где се одговори вреднују 1-6, док методологија *WEF* подразумева скалу у распону 1-7, што чини да су оцене за Војводину у односу на нову скалу (1-7) благо потцењене.

Графикон 1: Утицај учлађења Србије у ЕУ на пословање предузећа са седиштем у АП Војводини

Извор: Анкета о факторима конкурентосто привреде Војводине, Пројекат о конкурентности привреде Војводине, Војводина-ЦЕСС.

Али када смо питали привреднике да ли су повећали привредну сарадњу са предузећима из ЕУ током процеса придруживања Србије ЕУ видели смо да велика већина истиче да нису, њих чак 68% испитаних. То је и било очекивано јер се режим трговине са ЕУ није значајно мењао будући да је Србија била корисних аутономних трговинских мера једнострано уведених од ЕУ још пре скоро деценију. Велики проблеми за успешнији наступ привредника из Војводине, и Србије генерално, је присуство нецаринских баријера на тржишту ЕУ. Привредници истичу да су најзначајније нецаринске баријере у ЕУ административне баријере и техничке баријере трговине, што је и тренд у свету.

Графикон 2: Најзначајније нецаринске баријере у међународној трговини по оцени привредника Војводине

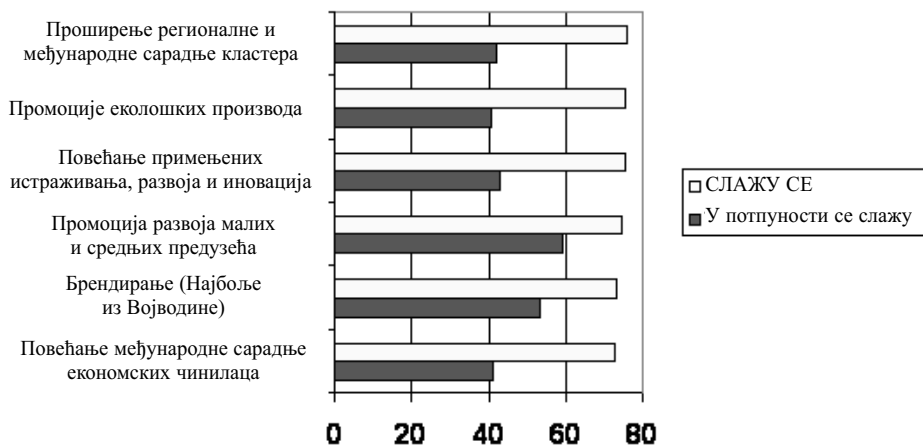

Извор: Анкета о факторима конкурентосто привреде Војводине, Пројекат о конкурентности привреде Војводине, Војводина-ЦЕСС.

У погледу ангажованости покрајнских власти Војводине испитаници у великој мери сматрају да ови органи не пружају значајну подршку

конкурентности предузећа која послују у Покрајни, што је изјавило њих 57%. Оно што изостају су конкретне мере у том правцу, оне мере које су на располагању покрајнским властима. Упитани да оцене значај појединих предложених мера које би утицале на пораст конкурентности предузећа из Војводине привредници су се највише изјаснили за наведене мере, рангиране по проценту привредника који су се изјаснили за ове мере. На првом месту је проширење сарадње у мрежама и кластерима и то на регионалном али и на међународном нивоу за коју се изјаснило 75,8% од испитаних привредника. Осим ових високо су рангиране мере као што је промоција еколошких производа, као и повећање примењених истраживања и развоја и иновација.

Графикон 3: Предлог мера за јачање конкурентности Извршног већа АП Војводине

Извор: Анкета о факторима конкурентности привреде Војводине, Пројекат о конкурентности привреде Војводине, Војводина-ЦЕСС

Остале мере које би допринеле већој конкурентности предузећа из Војводине је промоција развоја малих и средњих предузећа, као и брендирање производа пореклом из Војводине, као што је ознака „Најбоље из Војводине”. Једна од мера је повећање међународне сарадње економских чинилаца развоја, а мисли се на сарадњу пословне заједнице, науке и државне администрације.

V) РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ И КОНКУРЕНТНОСТ РЕГИОНА У ПРОЦЕСУ ПРИСТУПАЊА ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

За мале привреде каква је привреда Србије од животне важности је укључење у међународне привредне токове. Малим привредама је потребно да „прошире” своје тржиште како би била у стању да се привредно развијају. Један од начина је да ступе у неку регионалну трговинску интеграцију којом се ствара регионално тржиште или да се интегришу у светско тржиште. Нема нације која може да буде конкурентна и да буде нето извозник свега.¹⁹ Стратегија развоја малих и средњих земаља требало би да се базира на опредељењу ка критичним технологијама и деловима односно компонентама и фокусирању на тржишне нише на светском тржишту (пример за то су Швајцарска, Аустрија, скандинавске земље). Европска унија је данас најважнији трговински партнер Србије. У 2009 години је у укупном извозу Србије извоз у Европску унију износио 57,5% а увоз 48%.²⁰ Несумњиво је да стратегија развоја Србија треба да је базирана на извозу, што од креатора економске политике захтева и одређивање грана привреде које имају компаративну предност. Чланство у ЕУ није циљ Србије, већ инструмент који може да помогне Србији да развије своју привреду. Једно од кључних питања које се намеће креаторима економске политике је како унапредити конкурентност региона, ако регион нема могућност да користи макроекономске политике (фискалну и монетарну) и на тај начин утиче на макроекономску стабилност земље. Мајкл Портер тврди да се на светском тржишту не такмиче нити државе нити региони, већ предузећа, стога је изазов за сваку државу да својим политикама утиче на микроконкурентност (конкурентност на нивоу предузећа). Макроекономска стабилност је неопходна, али не и довољна претпоставка за јачање микроконкурентности. Најважнији од предуслова за постизање конкурентности региона је, усвајање стратегије привредног развоја региона. Локалне и регионалне развојне стратегије обично су структуриране око схеме која обухвата развој економског хардвера (*hardware*), економског софтвера (*software*) и економског оргвера (*orgware*). Развој хардвера укључује развој фактора заједничких традиционалним развојним политикама, као што је обезбеђивање базичне инфраструктуре, укључујући изградњу транспортних и комуникационих мрежа, индустријских зона и инфраструктуре за развој хуманог капитала (укључујући образовање, здравље и културу). Развој

¹⁹ Michael E. Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, 1998, p. 7.

²⁰ „Саопштење број 59”, Републички завод за статистику, СТ16, 2009.

софтвера имплицира дизајн и имплементацију свеобухватних развојних стратегија, базираних на дијагнози компаративних предности. Коначно, свака локална и регионална развојна стратегија такође садржи и оргвер што је заправо напредак у организационим и институционалним капацитетима да се дизајнира, имплементира и надгледа цела развојна стратегија.²¹ Када је у питању Војводина 2003. године је Извршно веће АП Војводине усвојило Програм привредног развоја Војводине за период 2004-2007. године, који је у два наврата продужен до краја 2012. године.²² Реч је иницијативи која представља почетак планском и мултисекторском приступу проблемима развоја. Резултат реализације овог програма је и оснивање регионалних институција које значајно доприносе регионалном развоју, као што су Фонд за промоцију инвестиција Војводине (ВИП), Центар за стратешко економске прогнозе Војводина-ЦЕСС и институција пословних инкубатора. Поменуте институције у великој мери доприносе побољшању квалитета пословног амбијента у Војводини и унапређењу микроконкурентности. Законом о регионалном развоју предвиђа се и стварање Регионалних развојних агенција (РРА) на територији Војводине, у Срему, Банату и Бачкој.²³

Решења иду у правцу трансфорамције постојећих агенција за мала и средња предузећа у регионалне развојне агенције. Ове агенције су један од инструмената регионалног развоја који се је показао као доста значајан у транзиционим привредама, нарочито када је у питању њихова улога у расподели средстава из фондова ЕУ и смањивање диспаритета у развоју региона. Будуће регионалне развојне агенције би имале и важну улогу у процесу конкурисања за средстава из ЕУ фондова у име и за рачун општина за чију територију су основане. Када је у питању Србија и њен статус државе потенцијалног кандидата, треба рећи да такав статус подразумева и могућност коришћења и одређених фондова ЕУ, који представљају не само инструмент њене регионалне политике већ и инструмент проширења. Србија у периоду од 2007. до 2012. године има право да користи прве две компоненте из предприступних фондова (ИПА фондова), од чега се прва компонента троши унутар земље и намењена је изградњи институција док се друга компонента користи ван земље и намењена је прекограничној

²¹ Andy Pike, Adres Rodriguez-Pose and John Tomaney, *Local and Regional Development*, Routledge, 2006, p. 19.

²² Одлука о изменама и допунама Одлуке о утврђивању листе програма за реализацију приоритета из Програма привредног развоја АП Војводине за период 2004-2009; *Службени лист АПВ*, број 20/2009.

²³ „Закон о регионалном развоју”, *Службени гласник РС*, бр. 51/09.

сарадњи.²⁴ У просеку Србији је на годишњем нивоу одобрено око 200 милиона евра. Друга компонента ИПА фондова је интересантна за Војводину, будући да као рубни регион представља територију са које субјекти могу конкурисати за средства намењена прекограничној сарадњи са Мађарском, Румунијом, Хрватском и Босном и Херцеговином. Анализе показују да је највећи број пројеката у Војводини из друге компонентне ИПА фондова био усмерен на изградњу пословне инфраструктуре и повезивању малих и средњих предузећа са једне и са друге стране границе. Ако се посматра структура предузећа у Војводини видећемо да је удео малих предузећа мала 94,5%, док је удео средњих предузећа 4,1% у укупном броју регистрованих предузећа на територији АП Војводине.²⁵ Приметно је да су у протеклом периоду у Војводини биле присутне политике подстицаја оснивању нових предузећа, што представља индикатор виталности привреде Војводине. Регионална Влада је на тај начин својом интервенцијом настојала да отклони недостатке тржишта и преузме ризик са којим се предузетници суочавају приликом покретања посла. Мала и средња предузећа су мање мобилна и више зависна од локалних услова и производње локалних јавних добара у односу на велике компаније. Мала и средња предузећа сама не могу да убрзају економски раст и трансформацију током транзиције. Уколико адекватне институције и структуре не постоје, МСП ће се тешко развити. Тако њихов број може да расте, док њихова економска снага може да остане слаба.²⁶ Мала и средња предузећа у транзиционим земљама имају важну улогу, обзиром да су радно интензивна и да управо због тога могу да апсорбују радну снагу која има ниже квалификације. Веома су важна и када је у питању развој руралних области. У периоду рецесије мала и средња предузећа апсорбују економске шокове боље него што су то у стању да ураде велика предузећа. Мала и средња предузећа играју значајну улогу и у привреди ЕУ, што је исказано у одговарајућим документима Европске Комисије.²⁷ Националним и

²⁴ IPA – *Instrument for Pre -Accession Assistance*.

²⁵ „Конкурентност привреде Војводине”, Центар за стратешка економска истраживања Војводина ЦЕСС, 2009.

²⁶ Bruno Dallago, *Small and Medium Enterprises in Central and Eastern Europe, Paper for Slavic Research Seminar, Slavic Research Center, Hokkaido University, Sapporo, Japan, 2003, p. 2, Internet, http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/pdf_seminar/031210smes_3.pdf, притупљено 15/03/2010.*

²⁷ “Think small First: A Small Business Act for Europe”, European Commission, SEC(2008)2101, SEC(2008)2102, Brussels 25.6.2008; COM (2008) 394 final.

локалним владама се жели дати путоказ од стране институција ЕУ у погледу креирају амбијента у циљу подршке развоју малих и средњих предузећа. У буџетском периоду 2007-2013 године Европска Комисија је одвојила 27 милијарди ЕУР за пројекте који су намењени овој врсти предузећа. Србија је у могућности да учествује у програмима ЕУ као што су Програм за предузетништво и иновације (ЦИП) као и у Седмом оквирном програму (ФП7).

VI) ИЗВОРИ

- Бјелић, Предраг, *Међународна трговина*, Економски факултет, Београд, 2008.
- Dallago, Bruno *Small and Medium Enterprises in Central and Eastern Europe, Paper for Slavic Research Seminar, Slavic Research Center, Hokkaido University, Sapporo, Japan, 2003, p.2, Internet, http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/pdf_seminar/031210smes_3.pdf, pritupljeno 15/03/2010.*
- European Commission “Think small First: A Small Business Act” for Europe, SEC(2008)2101, SEC(2008)2102, Brussels 25.6.2008; COM (2008) 394 final.
- Hatosopoulos, George N., Paul Krugman and Lawrence H. Summers ”U.S. Competitiveness: Beyond the Trade Deficit” in: Paul King, *International Economics and International Economic Policy: A Reader*, McGraw-Hill, 1990.
- Institute for Management Development, *World Competitiveness Yearbook 2005*, Lausanne.
- Ковачевић, Млађен, *Међународна трговина*, Економски факултет, Београд, 2002.
- Pike, Andy, Adres Rodriguez-Pose and John Tomaney, *Local and Regional Development*, Routledge, 2006.
- Porter, Michael E., *The Competitive Advantage of Nations*, 1998.
- “Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS)”, *Official Journal of the European Communities* L 154, 21.6.2003, pp. 1–41.
- “Regulation (EC) No 1888/2005 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 amending Regulation (EC) No 1059/2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS) by reason of the accession of the Czech Republic, Estonia, Cyprus,

Latvia, Lithuania, Hungary, Malta, Poland, Slovenia and Slovakia to the European Union”, *Official Journal of the European Communities* L 309, 25.11.2005, pp. 1–8.

- “Regulation (EC) No 176/2008 of the European Parliament and of the Council of 20 February 2008 amending Regulation (EC) No 1059/2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS) by reason of the accession of Bulgaria and Romania to the European Union”, *Official Journal of the European Communities* L 61, 5.3.2008, pp. 1-5.
- Светска банка, Пословање у Југоисточној Европи у 2008. години, Вашингтон, 2008.
- World Economic Forum, *Global Competitiveness Report 2006-2007*, Davos, 2006.

VII) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Кључно питање опстанка једне националне привреде на светском али и на јединственом ЕУ тржишту је њена конкурентност односно способност да се укључи у међународну специјализацију и производњу. Отклањање регионалних диспаратета је корак ка општем привредном развоју једне земље. У процесу придружења ЕУ земљама кандидатима се пружа значајна финансијска помоћ намењена регионима и развоју малих и средњих предузећа. За Србију као земљу која се налази на путу придружења ЕУ је веома битно да зна да искористи све шансе за бржи регионални развој и подизање нивоа конкурентности како би се у пуној мери укључила у економске токове европске привреде.